

XI. és XIV. közigazgatási kerületek. Ezeknek az iskoláknak a helyzete tarthatatlan, mivel kötelező óraszámuknak még többszörös váltakozás mellett is csak egy részét tudják teljesíteni. Ezen iskolaépületek sorsát figyelemmel kísérem és azon leszek, hogy a jövő iskolaév kezdetéig a nem iskolai célra lefoglalt iskolahelyiségeknek legálább egyrésze ismét eredeti rendeltetésének adassék vissza.

Megindult az iskolák berendezésének helyreállítása is. A gazdasági hivatal az első csoportba sorozott iskolaépületek nagyobb részének berendezését már felülvizsgálta és a megrongálódott berendezési és felszerelési tárgyak javítását megkezdte.

Az iskolák békés munkájának elősegítése érdekében intézkedés történt az iskolák ingóvagyon-leltárainak újrafelvétele, továbbá a légítamadások és a főváros ostroma alatt megsemmisült iskolai anyakönyvek, okmányok számbavétele és pótlása iránt.

A polgármester

Pl. Arch. 274. f. 15—47. óe.
Fogalmazvány.

57.

VITA NAGY-BUDAPEST LÉTREHOZÁSÁRÓL

a) *A törvényhatósági bizottság válasza*
a „Budapest környékének igazgatási újjárendezése” tárgyú
*belügyminiszteri leiratra*¹

1945. július 11.

Tisztelt Közgyűlés!

A magyar belügyminiszter az alábbi leiratot intézte hozzám:

„Magyar Belügyminisztérium. 20.104/1945—I. szám.

Tárgy: Budapest környékének igazgatási újjárendezése.

Székesfőváros Polgármestere,

Budapest.

Az ország területi és igazgatási újjárendezése kapcsán előtérbe kerül Budapest szűkebb és tágabb környékének újjáalakítása is. Mielőtt az ügyben álláspontot foglalnék, szükségesnek tartom az érdekelt közületek, szervek és pártok meghallgatását azzal a kéréssel, illetőleg utasítással, hogy tüzetesen indokolt véleményüket hozzám 30 napon belül terjesszék be.

Az újjáalakítás helyes beosztásán, alapelveinek rögzítésén, s helyességén múlik a cél elérése, mely nem lehet más, mint az újonnan keletkezett közületek helyes irányban való szabad fejlődésének előmozdítása. Ez a helyes irány a székesfőváros érdekeinek teljes mértékű szemelött tartásával jelölhető ki.

1. Nagy-Budapest létrehozásának terve a század eleje óta több ízben felmerült. A felszabadulást megelőzően utoljára a minisztertanács 1944. február 15-i ülése foglalkozott Nagy-Budapest létrehozásával (lásd: Források Budapest múltjából III. kötet 248. sz. irat). Nagy-Budapest a felszabadulásig nem valósult meg, bár különféle értelmezésben szerepelt. Más budapesti határt állapított meg a rendőrség, a közellátás, az újjáépítési rendelet, a Postavezérigazgatóság, a Földbirtokrendező Tanács, stb. Az MKP 1945-től fogva nagy-budapesti méretben szervezkedett, a közéletben, a sajtóban is közhasználatúvá vált a Nagy-Budapest elnevezés.

Miután a rendezés tervével kapcsolatosan többféle megoldás gondolata vetődött fel, a következő formák volnának megtárgyalandók:

1. Budapest szűkebb környéke kebeleztessék be a székesfővárosba;
2. Budapest szűkebb környékéből övvárosi törvényhatóság alakíttassék kerületekkel;
3. Budapest szűkebb és tágabb környékéből a megyei városokkal és községekkel egy megyei törvényhatóság alakíttassék;
4. Pestszenterzsébet Csepellel és Soroksárral, Kispest Pestszentlőrincsel, Újpest Rákospalotával és Pestújhellyel egy-egy külön törvényhatósági jogú várossá fejlesztessék.

A végleges megoldás elhatározásánál figyelembe veendő lenne, hogy a közületeknek megfelelő fejlettsége meg van-e már ahhoz (közművek, szabályozás stb.), hogy egy nagy főváros kiegészítő részei lehessenek.

A kérdés nagy körültekintést igényel, ezért utasítom a közületek vezetőit, hogy a területükön működő Nemzeti Bizottságok véleményét is kérjék ki.

A tervezett rendezés előkészítésével és annak személyes megtárgyalásával dr. Chikán Bélát, a minisztériumba szolgálattételre berendelt polgármestert bízom meg.

Budapest, 1945. június 7-én.

A kiadmány hitelül:
olvashatatlan aláírás s. k.
irodavezető

A miniszter helyett:
Kiss Roland s. k.
államtitkár”

Jelentem a tisztelt Közgyűlésnek, hogy Budapest környéke igazgatási újrendezése tárgyában június 27-én a Budapesti Nemzeti Bizottság és a demokratikus pártok kiküldöttjeinek, valamint dr. Harrer Ferenc ny. alpolgármesternek, mint szakértőnek és dr. Chikán Bélának, a magyar belügyminisztériumba berendelt megyei városi polgármesternek, mint miniszteri előadónak bevonásával értekezletet hívtam egybe.

Az értekezlet a magyar belügyminiszter fentiekben ismertetett leiratát tárgyalva azt a véleményét fejezte ki, hogy Nagy-Budapest kialakítását elvben helyesnek tartja, de a rendezés tanulmányozására a belügyminiszteri leirat 1—4. pontjaiban megjelölt megoldási formák elvetése mellett a törvényhatósági bizottság tagjai sorából külön bizottság kiküldését látja szükségesnek.

A belügyminiszteri leirat 1—4. pontjaiban megjelölt megoldási formákat az értekezlet nem találta alkalmasaknak, mert az övezetbeli közületek a bekebelezésre még nem érték el azt a fejlődési fokot, amely ebből a szempontból előfeltétel, az egyéb megoldások pedig éppen ellenkező irányba vezetnék a fejlődést, mint ahogy azt a Nagy-Budapest kialakításának gondolata megkíváná.

Mínthogy Budapest környéke újrendezése olyan nagyobb horderejű probléma, amelynek helyes megoldása valóban megkívánja a szakértők, továbbá az érdekelt megyei városok és nagyközségek meghallgatását, javasolom méltóztassék a tisztelt Közgyűlésnek a tagjai sorából egy 12 tagú külön bizottságot kiküldeni. Méltóztassék továbbá kimondani, hogy e külön bizottság kiegészül dr. Harrer Ferenc ny. alpolgármesterrel és dr. Chikán Bélával, a magyar belügyminisztériumba berendelt megyei

városi polgármesterrel. Mondja ki továbbá a közgyűlés, hogy a külön bizottságnak hivatalból tagjai: a székesfőváros polgármestere és alpolgármesterei, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának kiküldöttje, a székesfővárosi tiszti ügyészség vezetője és a székesfőváros tiszti főorvosa. Ezekon kívül a külön bizottság tanácskozásaiba vonja be a székesfőváros és környéke területén illetékességi jogkörrel működő állami szakhatóságok és szakhivatalok vezetőit, végül az érdekelt megyei városok polgármestereit, illetőleg az érdekelt nagyközségek jegyzőit.

Hívja fel a tisztelt Közgyűlés a kiküldendő külön bizottságot arra is, hogy jelentését a közgyűlésnek mielőbb terjessze elő.

Az előterjesztésben foglaltaknak megfelelően az alábbi határozati javaslat elfogadását kérem.

H a t á r o z a t i j a v a s l a t

1. Elhatározza a közgyűlés, hogy a magyar belügyminiszter a 20.104/1945. I. számú rendeletében foglaltak végrehajtása érdekében Budapest környéke igazgatási újrendezési kérdésének megoldása céljára 12 tagú külön bizottságot küld ki, amely kiegészül még dr. Harrer Ferenc ny. alpolgármesterrel és dr. Chikán Bélával, a belügyminisztériumba berendelt megyei városi polgármesterrel. Hivatalból tagjai a külön bizottságnak: a székesfőváros polgármestere, alpolgármesterei, a Fővárosi Közmunkák Tanácsának kiküldöttje, a székesfővárosi tiszti ügyészség vezetője és a székesfőváros tiszti főorvosa.

2. Felhívja a közgyűlés az 1. pont értelmében alakult külön bizottságot, hogy tanácskozásaiba vonja be a székesfőváros és környéke területén illetékességi jogkörrel működő állami szakhatóságok és szakhivatalok vezetőit, végül az érdekelt megyei városok polgármestereit, illetőleg az érdekelt nagyközségek jegyzőit.

3. Felhívja a közgyűlés a kiküldendő külön bizottságot, hogy jelentését mielőbb tegye meg.

Budapest 1945. június 30.

A polgármester

Bp. Szföv. th. biz. közgy. jkv. 1945.
Sokszorosított jelentés.

57.

b) Részletek a törvényhatósági bizottság által kiküldött munkabizottság 1. számú jelentéséből¹

1945. szeptember 14.

— — — Amit közkeletűen — mert ilyen közigazgatási jogi meghatározás még nincs — Nagy-Budapestnek nevezünk, az a Budapestnek közelebbi és távolabbi környékével való összefüggésében jelentkező társadalmi adottság.

Problémája: az ebből folyó nemleges és igenleges feladatoknak közigazgatási

1. A törvényhatósági különbizottság július 20-án tartotta első megbeszélését, majd 27-én a belügyminisztérium megbízottai is résztvettek a tárgyaláson. A főváros részéről dr. Harrer Ferenc volt a bizottság elnöke, ő tartott bevezetőt a július 20-i ülésen is. Harrer Ferenc kézirat-

úton ésszerű megoldása; nemleges feladat alatt értendő az együttélésből származó veszélyek elhárítása, igenleges az együttélés kedvező feltételeinek megteremtése.

A közigazgatás területi keretekben, szervezeti formákban és tartalmilag politikai elgondolásokban játszódván le, problémáknak is ez a három nagy témaköre van. Mivel a közigazgatás területi kialakítása és elhatárolása, valamint a szervezeti forma megválasztása, a közigazgatás tartalma, vagyis feladatai számára történik, logikai sorrendben az utóbbiakkal kellene előbb foglalkoznunk. Gyakorlatilag azonban a fordított út választása látszik célszerűnek, mert Budapest környéke újjárendezése lényegében mégis csak területi és szervezési kérdés, amelyek megoldásához egyelőre közelebbi vizsgálat nélkül is eléggé ismerjük a feladatokat.

Ezért beszélünk először a területi problémáról.

A környékkel való összefonódás minden nagyváros életének természetes velejárója. A probléma pedig akkor van megoldva, amikor a nagyvárossá fejlődött magváros egész vonzási területe minden vonatkozásban egységes elgondolásban közigazgatáspolitikai irányítás alá kerül. Kétségtelen, hogy a magváros és környéke összefonódásának van egy, a maga és az ország adottságaiban meghatározott, a fejlődés során mindjobban látható természetes határa, amelyhez igazodva a probléma véglegesen megoldható, sőt az összefonódásnak a társadalmi adottságok kialakulására való közhatalmi befolyással mesterséges határ is szabható.

Egységes elgondolásunk az, hogy Budapest és városiasan kialakult, valamint ilyen kialakulásnak szánt környéke egy településnek, vagyis egy városnak tekintendő és ezt oly település vegye körül, amely egyfelől a várost megvédi élősdű városkorcsoktól, másfelől általában belterjes mezőgazdasági és kertgazdasági tevékenységre rendezkedve be, magának jutalmazó életmódot, a szomszédos nagyvárosnak pedig agrártermékekkel való jól ellátottságát biztosítja és emellett, ahol ennek különleges előfeltételei megvannak, a városias település lakosságának üdülő- és nyaralóhelyéül is szolgál, de lehetővé teszi e vidék jellegének megfelelő korszerű lakótelepekkel összefüggő ipartelepeknek az adott esetekben kijelölendő helyen és módon való keletkezését is.

Ez az elgondolás elsősorban Budapest közelebbi és távolabbi környékének szétválasztását követeli, még pedig — talán legtalálékosan így mondhatjuk — egy városi és egy agrár világra, amelyek ilyen megjelölése már az őket illetőleg folytatandó közigazgatási politika alapirányát is jelzi. Ma azonban az adott helyzet e probléma megoldásánál még egy további tagolást tesz megokolttá, nevezetesen a fővárosnak és a környéki városias településeknek elválasztását, illetve — legalább is egyelőre és általában — különtartását. A területi tagozatokra a továbbiakban az alábbi

ban fennmaradt memoárja szerint minden alkalommal lényegében a közölt irat szerinti megoldás mellett foglalt állást. Harrer Ferenc megemlíti azt is, hogy Nagy-Budapest kérdésében kétszer is beszélt Vas Zoltán polgármesterrel „aki rám bízta az állásfoglalást”.

A fővárosi ügyosztályvezetők 1945. július 16-i ülésén Homolyai Rezső tanácsnok referált a belügyminiszteri leiratról. Az ülésen Bechtler Péter és Morvay Endre alpolgármesterek, Vas Zoltán polgármester is Nagy-Budapest létrehozása mellett foglalt állást. Bechtler javaslatot tett Harrer Ferenc bevonására, javaslatát Vas Zoltán is elfogadta. Megjegyezzük, hogy a szociáldemokrata párt törvényhatósági frakciójának Intéző Bizottsága a felszabadulás után elhatározta a párt új községpolitikai programjának kidolgozását. Tolnai Lajos 1945. július 7-én küldte meg az általa kidolgozott tervezetet az Intéző Bizottságnak, amelynek 9. pontjában leszögezte: „... régi célkitűzéseinknek megfelelően továbbra is Nagy-Budapest megteremtése mellett foglalunk állást még akkor is, ha a környező városok és községek nem túlságosan lelkesednek ezért a gondolatért.”

elnevezéseket fogjuk használni, a nélkül, hogy ezeket véglegeseknek tekintenők: Budapestre „Budapest főváros”-t, a városias jellegű közelebbi környékre „Budapest környék”-et, a kettőre együtt „Nagy-Budapest”-et, a távolabbi agrárjellegű környékre „Budapestvidéket”, végül az egész területre „Budapest megyét”.

Budapest fővárosnak és Budapest környéknek egyazon — városi — települési jellege lévén, Nagy-Budapest telepítési politikája is csak egyazonos lehet, nevezetesen: mindenkorra biztosítani kell, hogy területén a szaporodás és bevándorlás útján adódó népesség a korszerű lakáskultúra követeléseinek megfelelően társadalmi körülményeihez képest elhelyezést találhasson. Ennek a már kialakult és alább Nagy-Budapestként összefogandóknak javasolt városias települések keretei között nehézsége nincs, eszközei: megfelelő telek-, lakás- és közlekedéspolitikai.

Merőben telepítéspolitikai szempontból nézve a területi problémát, a Nagy-Budapestben összefogandó városias települések egy községbe való összefogása, vagyis Budapest-környéknek Budapest fővárosba való bekebelezése bizonyára a legmegfelelőbb megoldás. A környéknek a nagyvárosba való bekebelezése azonban csak két időpontban ésszerű: a környék fejletlensége idejében, de ilyenkor még nem szoktak rá gondolni — és amikor a környéki városias település már elérte a magváros fejlettségi szintjét. Budapest esetében ezidőszertől mindkettőtől távol állunk. Ebből az következik, hogy olyan szervezeti megoldáshoz kell nyúlnunk, amely a Nagy-Budapest eszméjének megvalósítását előre viszi és eljuttatja oda, ahol — egyszerre vagy fokozatosan — a probléma bekebelezéssel végső megoldás nyerhet. — — —

Három területi tagozatban kell tehát Budapest és környéke problémáját ma megoldani, úgy szervezetileg, mint közigazgatáspolitikailag; ez utóbbi tekintetben úgy — ez természetesen minden oldalon az eszmétől való áthatottságot és áldozatkészséget is feltételez —, hogy a főváros és a környék városai között a szint-kiegyenlítés mielőbb és minél tökéletesebben bekövetkezzék; az agrárgyűrű felé pedig olyképp, hogy a szerep, amelyet a nagybudapesti elgondolás az itt letelepültek számára a nagyváros javára, de meggyőződésünk szerint az ő javukra is juttat, őket kielégítse, sőt e sorsukkal megbarátkozzanak.

Az elmondottak alapján és a helyzetnek nagyjában való ismeretével még a szervezet részletkérdéseinek tárgyalása előtt állást foglalhatunk a területi tagolást illetően, sőt ez gyakorlatilag célszerű, mert a szervezeti elgondolásokat jobban tudjuk elbírálni, ha a területi kép előttünk már kialakult. —

Konkrét javaslatunk ez:

Budapest fővárossal már most egyesítendő: Csepel község, amelyből az állami kikötő területét már az 1930 : XVIII. t. c. a fővároshoz csatolta; a főváros területébe beékelődő Albertfalva község, a városias részének bekebelezése esetén elszigetelten maradó Pesthidegkút község, Békásmegyery községnek Csillaghegy része, Nagykovácsi községnek Tisza István-kertváros telepe, Budafok megyei városnak a főváros területébe szintén beékelődő Kelenváros nevű része, végül a Budaörs községhez tartozó Kamaraerdő.

Budapest-környékké összefogandók és Budapest-fővárossal együtt Nagy-Budapestet alkotnák a következő megyei városok és községek mégpedig a városok mai alakjukban vagy nagyobb városokká egyesülve, a községek pedig megfelelő csoportosításban megyei városokká alakítva: Újpest, Rákospalota, Pestújhely, Rákosszentmihály, Sashalom, Mátyásföld, Cinkota, Rákoskeresztúr, Rákosliget, Rákoshegy,

Rákoscscaba, Kispest, Pestszentlőrinc, Pestszentimre, Pestszenterzsébet, Soroksár, Budafok, Budatétény, Nagytétény; a Cinkotához tartozó Árpád-telep visszacsatolandó Rákosszentmihályhoz, a Vecsés községhez tartozó Csáky-liget és Erzsébet-telep Pestszentlőrinchez, Cinkotának már városias kialakításra szánt területe (Pejachevich birtok) Mátyásföldhöz, Soroksárnak a Duna melletti Pestszenterzsébet határa mentén fekvő, valamint Pesterzsébethez csatlakozó, a Köves-út, Temető-utca és a gubacsi alsó szőlők északi részének meghosszabbításában levő vonal által határolt része Pestszenterzsébethez csatolandó.

Budapest-vidék pedig az alábbi községekből állana a pesti oldalon: Felsőgöd, Alsógöd, Dunakeszi, Alag, Csomád, Fót, Veresegyháza, Szada, Mogyoród, Csömör, Gödöllő, Kerepes, Kistarcsa, Nagytarcsa, Isaszeg, Pécel, Maglód, Ecsér, Vecsés, Alsónémedi, Dunaharaszti, Taksony, Majosháza, Aporka, Kiskunlacháza, Pereg, Ráckeve, Szigetszentmárton, Szigetújfalu, Szigetscép, Tököl, Szigetszentmiklós — a budai oldalon Ercsi, Ráckeresztúr, Szászhalombatta, Martonvásár, Tordas, Tárnok, Érd, Sósút, Diósd, Törökbálint, Budaörs, Bia, Torbágy, Budakeszi, Páty, Telki, Budajenő, Nagykovácsi (a Budapesthez csatolandó rész kivételével), Solymár, Piliszentiván, Pilisvörösvár, Piliscsaba, Klotildliget, Csobánka, Pilisborosjenő, Üröm, Békásmegyér (Csillaghegy kivételével), Budakalász, Pomáz, Pilisszentercszt, Pilisszentlászló, Szentendre, Dunabogdány, Visegrád, Kisoroszi, Tahitótfalu, Pócsmegyer, Szigetmonostor. A Budapest-vidék körébe tartozó községek járási kötelék közbeiktatása nélkül kapcsolandók be Budapest-megyébe és méginkább mellőzendő úgy hatóságilag, mint önkormányzati testként egységbe foglalásuk, mert csak így várható a Nagy-Budapest eszmekörébe szánt szerepükbe való beleélésük. Szükség van azonban arra, hogy az elsőfokú hatóság felállítására, valamint törvényhatósági képviselőtük kialakítására csoportokba — községi körökbe — összefogassanak. E tekintetben a konkrét javaslatot meg fogjuk tenni, mielőtt az ehhez szükséges adatok rendelkezésünkre fognak állni. Az adatgyűjtés, amely a problémákat érintő minden momentumra kiterjed, legközelebb fog megtörténni.

A területi elrendezésre vonatkozó ismertetett javaslatot nem tekintjük minden részletében véglegesnek; nevezetesen nem egységes a nézet abban, hogy a négy Rákos község Mátyásföldhöz csatolandó rész elvétele után megmaradó Cinkota és a Pestszenterzsébethez csatolandó rész elvétele után megmaradó Soroksár Budapest-környékbe, vagy Budapest-vidékbe soroztassanak-e; a kérdés a beszerzendő adatok ismeretében és az elgondolás teljes kialakulása után lesz eldöntendő; továbbá változás alá eshetik Budapest-vidék külső határa attól függően, milyen országos telepítési politikával és közigazgatás-területi rendezési reformmal kell majd számolnunk; de lehet, hogy — különösen a közlekedési rendszertől függően — a Nagy-Budapest külső határának megváltoztatása is megokoltnak fog mutatkozni.

Egészében és lényegében azonban Budapest és környékének újárendezését az ismertetett területi alapra tartjuk fektetendőnek és ebben a keretben kívánjuk további tanulmányainkat végezni és majdan a probléma megoldására javaslatunkat megtenni.

Kérjük e jelentésünkben foglaltak jóváhagyólag tudomásulvételét.

Szimély Károly iratai. 16. d.
Sokszorosítás.

Dr. Harrer Ferenc s. k.
elnök

c) *Részletek a Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei nemzeti bizottság elutasító állásfoglalásából*

1945. szeptember 28.

Budapest Székesfőváros th. közgyűlése által kiküldött és Nagy-Budapest kérdésével foglalkozó Munkabizottság Elnökségének!

A Vármegyei Nemzeti Bizottság hatos tanácsa Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánjának bevonásával foglalkozott a T. Munkabizottság I. számú jelentésével.

Mindenek előtt megállapítja annak a hiányát, hogy a Munkabizottságba Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatósága részéről senkit sem vontak be.

Ez a körülmény nemcsak méltánytalan, hanem bizonyos fokig súlyosabb megítélés alá is esik, mert amidőn a törvényhatóság ezidőszerinti tulajdonát képező megye területének eldarabolásáról, és — joggal mondhatjuk — idegen tulajdonba való átszatolásának kérdéséről van szó, akkor a legkisebb méltányosság is azt hozta volna magával, hogy az érdekelt törvényhatóság megbízottait ebbe a munkabizottságba az illetékesek bevonják. (Fejér megyével kapcsolatban ugyanez a helyzet, de ez nem tartozik hozzánk, s így az érdekelt másik vármegyét csak átiratban értesítjük.)

A morális kérdéstől eltekintve mind Pestvármegye Nemzeti Bizottsága, mind a vármegye vezetősége és előreláthatólag törvényhatósági bizottsága is — ha ez a kérdés eléje kerül — a leghatározottabban ellenzi azt, hogy az ún. Nagy-Budapest területéhez a vármegye területéből bármilyen rész is elszakíttassék.

A Munkabizottság I. számú jelentésében foglaltak többé-kevésbé nehezen kihámozható indokolással próbálják elfogadhatóvá tenni azt a törekvést, hogy Budapest Székesfőváros területe az ún. pestvidéki városokkal, sőt továbbmenőleg Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Fejér vármegye teljesen agrárjellegű községeivel is megnagyobbodjék és szinte Nagy-London területével vetekedő földrajzi területet foglaljon magában. — — —

De ha elhagytuk a részleteiben taglalt I. számú jelentés gondolati sorrendjét, és a kérdést önmagában tovább vizsgáljuk, a következő megfontolásokat kell kiemelnünk:

A nevezett és a Közmunkák Tanácsa által gyakorolt összhangbáhozatal kérdésén kívül, állíthatjuk, hogy a közigazgatási, tehát teljes egyesítés, előnytelen Budapest székesfővárosnak, előnytelen maguknak az érdekelt peremvárosoknak és agrár településeknek, előnytelen az érdekelt vármegyéknek, sőt a mai országos állapotokat tekintve, az ország szempontjából sem kívánatos és gyakorlatilag kivihetetlen.

I. Nem előnyös Budapest székesfővárosnak, mert a főváros ezidőszerint egyes helyeken nagyobb, más helyeken kisebb, de nagy általánosságban legalább 40%-os borzalmas rongálódást szenvedett. A rongálódás mérvét a százalékos arányon belül nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is el kell bírálni. Ebből a szempontból, ha a hidak és más, jelentőségükben felbecsülhetetlen értékek pusztulását vesszük, nem túlzunk akkor, ha azt állítjuk, hogy Budapest székesfőváros újjáépítéséhez legalább egy évtized, és minden elképzelhető országos erő összefogása is szükséges. Ily körülmények között milyen józan és gyakorlati elmével volna elképzelhető az, hogy a fővá-

ros közművekkel jobbra nem rendelkező peremvárosokat (nem is beszélve az agrár vidékről) kapcsolna be közigazgatási körzetébe, és azoknak kétségtelenül kisvárosias elmaradását akarná nemlétező és nem remélhető anyagi forrásokból fedezni. Budapest székesfőváros ma súlyos anyagi válsággal küzd és hosszú éveken át az ország sem lesz olyan helyzetben, hogy a főváros kulturális fejlesztésére — a romok eltakarításán és a pusztulás helyrehozásán kívül — jelentősebb összegeket áldozzon. A főváros tisztviselői és egyéb alkalmazottai továbbá általában magasabb anyagi ellátmányban részesülnek, mint a vidéki városokéi és még inkább a községekéi. Mi értelme lenne ezt az adminisztrációt a fővárosba bekapcsolni és az adózók nyakára túlterhekkel róni akkor, amidőn a mostani terhek alatt is roskadoznak. Ezt a gondolat-sort szinte a végtelenségig lehetne folytatni, annyira előnytelen a megoldás — a szűk-ségtelen ambícióktól eltekintve — a közigazgatási és gazdasági bekebelezéssel kapcsolatban.

2. Továbbmenve előnytelen a szerves bekapcsolódás a peremvárosokra is. Ezek a városok erejükhez mért kis költségvetéssel rendelkeznek, amelyek ezidőszert a lakosság teherbírásának csökkenése folytán meginogtak, vagy kétesekké váltak. A fővárosba való bekapcsolódás az előbbi pontban említett kívánalmakon kívül is számtalan olyan megoldást követel, amelyek súlyos anyagi áldozatokat vonnának maguk után. Az elpusztult adóalanyok, vagy a félig-meddig katasztrófa előtt álló ipari és kereskedelmi kisebb-nagyobb vállalkozások hogyan tudnák ezeket a terheket a semmiből előteremteni? Minden gyakorlati megfontolással ellenkeznek a költségesebb állapotok szükségtelen létrehozása. Nem vitás az, hogy minden peremvárosnak megvan a maga gazdasági élete, megvan a maga centruma (belvárosa), ehhez fűződő ipari és üzleti körülményei. Ha ezeket a peremvárosokat Budapest székesfővárosához csatolnák, ebben az esetben ezek a peremvárosok leesnének egy metropolis legszél-sőbb és legsötétebb külvárosainak szintjére, vagy még ezek alá. A kis vidéki-városi belvárosok minden jelentősége megszűnnék, és az ezzel kapcsolatos egzisztenciák százai mennének azonnal tönkre. Ezeknél a kisvárosoknál az ott élő lakosság: polgárság és munkásság a maga ügyes-bajos dolgait ott helyben a piacon, illetőleg a polgármesteri és más hivatalokban gyalog, minden utánajárás nélkül, és az egyszerűbb adminisztráció folytán jóformán *azonnal* elintézhetheti. A székesfővárosi bekapcsolódás — eltekintve attól, hogy sokkal nagyobb dimenziókat, sokkal távo-labbi utakat hoz szükségszerűleg elő, a maga nagyobb számarányaival sokkal több utánajárást, sorbanállást, fáradságot involvál, ami a peremvárosok lakosságának nem hogy előnye, hanem igen súlyos hátránya lenne. Ezt a gondolatsort is tovább folytathatnánk, de az időt és helyet meg akarjuk takarítani. Fokozottabb mértékben áll fenn az érdekellentét a kapitalis város és az agrár határ között.

3. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye lakosságának politikai kiegyenlítődöttsége éppen azon nyugszik, hogy a pestkörnyéki városokban és községekben ipari munkás-ság, a távolabbi helyeken mezőgazdasági foglalkozású lakosság helyeződik el. Ez a két réteg egymást nemcsak politikailag egyensúlyozza, de a termelés és fogyasztás kérdésében is bizonyos összhangot teremt. Köztudomású, hogy a vármegye lakossága minél agrárjellegűbb, annál kevesebb közterhet visel, míg az ipari centrumok sokkal nagyobb közbevételeket jelentenek. A vármegye háztartási költségvetése úgy állt egyensúlyban, hogy ez a két kategória ebből a szempontból is kiegyesíttette egymást. Nem lehet országos igazgatást gyakorolni úgy, hogy a

székesfőváros nem eléggé alapos, egyoldalú indokai előtérbe kerülnek, és a vidéki érdekek, amelyek számbelileg sokkal nagyobb, és érdekekben is nagy jelentőségű súlyt képviselnek, egyszerűen háttérbe szorulnak bizonyos reprezentatív és hamisan összeállított esztétikai, vagy akár kulturális célok előtt.

4. A legutóbbi katasztrofálisan végződő háború országunkat nemcsak anyagilag tette tönkre, hanem hosszú időn keresztül a pusztaság létért való küzdelem színhelyévé süllyesztette. Emellett a magyarságra nézve borzalmas finálé mellett határaink is megsűkültek, lakosságunk különböző okok miatt megritkult, úgyhogy az ország egész lakosságát nem lehet többre tenni mintegy 8—9 milliónál. Az ilyen szegénnyé vált és területében teljesen összeszűkített ország programjában nem szerepelhet az, hogy fővárosa „világbirodalmi” méretekre törekszik és az ország lakosságának mintegy 1/5-ét akarja kereteibe szorítani. Bocsnát a kifejezésért, de ez az egész így határozottan a vízfejű alkotmány jellegét viselné magán.

Mindezek alapján Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye Nemzeti Bizottsága és a Nemzeti Bizottságban résztvevő pártok nevében mondhatjuk, hogy a vármegye törvényhatósági bizottsága is azon az állásponton van, hogy — eltekintve a Közmunkák Tanácsának fentiekben kiemelt összhangosító és komoly felügyeleti tevékenységétől — „Nagy”-, sőt „Óriás”-Budapest létrehozásának kérdését le kell venni a napirendről, mert ez komolyan egyetlen egy érdekeltnek sem előnye, s úgy látszik — megengedjük egyébként érdemes, de csak személyi ambíciók célja lehet.¹

Pestvármegye Nemzeti Bizottságának
megbízásából:

Dr. Gorzó Nándor
nemzetgyűlési képviselő,
Pest vm. Nemzeti Bizottságának
ügyvezető társelnöke

Pest m. Lt. Pest m. alispánja közig. iratai. 5958—1946.
Tisztázat.

1. A Pestvármegyei Nemzeti Bizottság elutasító álláspontja után a fővárosi különbizottságnak csak azt sikerült elérni, hogy október 28-án a megyei küldöttek hozzájárultak a munkabizottság jelentésének továbbításához a belügyminisztériumba azzal a megjegyzéssel, hogy a kérdés még további tanulmányozást igényel. Harrer Ferenc már idézett kézírata szerint ezután Nagy-Budapest létrehozása „elaludt”. Ez a megállapítás csak részben igaz, mert a Fővárosi Közmunkák Tanácsa — amely több ízben foglalkozott Nagy-Budapest városfejlesztési tervének kidolgozásával — szinte állandóan napirenden tartotta. Pl. 1946. április 17-én Pestmegye és a környéki települések képviselőinek bevonásával tartottak ún. szaktanácskozást, ahol elsősorban Házi Árpád alispán intézett éles támadást Nagy-Budapest terve ellen, de hasonló véleményen voltak egyes környéki városok vezetői is.

1947-ben a Magyar Kommunista Párt nagybudapesti pártterkezetének határozata foglalt ismét állást Nagy-Budapest megteremtése mellett (lásd a 116. sz. iratot).